

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΥΤΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ (ΚΝΕ)

Κώστας Κωνσταντίνου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με μια πρώτη ματιά, οι Κύπριοι χρησιμοποιούν για το αυτοκίνητο όρους αγγλικής προέλευσης σε πολύ υψηλότερο ποσοστό απ' ό,τι οι άλλοι Έλληνες, οι οποίοι προτιμούν, αντίθετα, τα γαλλικά. Η τάση αυτή των Κυπρίων είναι ευρύτερη και χαρακτηρίζει γενικά όρους της τεχνολογίας και της οικονομίας. Δίνονται μερικά παραδείγματα και καταβάλλεται προσπάθεια κάποιας ερμηνείας. Ως βάση εκλαμβάνεται ο χρόνος εισαγωγής ενός όρου, το κύρος της Αγγλικής, η πρωετοεμφανιζόμενη εμπορική ονομασία, αλλά και το γλωσσικό αισθητικό κριτήριο. Αυτά έχουν ως αποτέλεσμα όλα μαζί να διαμορφώνουν ό,τι ονομάζω γενικά, σε σύγκριση με την ΚΝΕ, κυπριακή «βαρυτονία» [1]. Θεωρούνται ως εκ τούτου αξιοσημείωτοι για την Κύπρο οι γαλλικοί όροι και επισημαίνονται χαρακτηριστικές περιπτώσεις εξελληνισμένων αγγλικών όρων δίπλα στους πολυάριθμους αυτούσια υιοθετημένους. Από την άλλη, παρατηρείται ότι σε άλλα σημεία η Κυπριακή έχει, ως προς τον μονολεκτικό τύπο της ΚΝΕ, ελληνική περίφραση. Δεν είναι σπάνιες και οι περιπτώσεις ίδιου όρου με διαφορετική σημασία στις δύο χώρες. Τέλος, γίνονται αντιπαραβολικές ομαδοποιήσεις με κύριο κριτήριο το αν αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στο αυτοκίνητο.

THE CYPRIOT AUTOMOBILE TERMINOLOGY COMPARED TO THAT OF COMMON GREEK (KNE)

Costas Constantinou

SUMMARY

At a first glance the Cypriots use a lot of terms of English origin for the car terminology, in a much higher percentage than the other Greeks do, who on the contrary, clearly prefer French terms. This tendency of Cypriots is wider and generally characterizes terms of technology and economy also. Certain examples are given and an effort of some interpretation is undertaken. As base are considered the time of import of a term, the prestige of English, the commercial name that appeared first and the aesthetic criterion of the language (dialect) in Cyprus as well. These all-together result, compared to KNE, to the shaping of what I generally call Cypriot «barytonia» [1]. Consequently, I consider the use of French terms in Cyprus remarkable. Characteristic cases of English terms, which have undergone a morphological alteration and sound Greekish are pointed out, parallel to many, which are adopted as they are pronounced in English. On the other hand, it is observed that in other cases the Cypriot use has a Greek periphrasis, where KNE has a one-word term. Cases of terms, which are the same in the two countries, but with a different meaning, are not infrequent also. Finally, two contrastive groups are shaped with main criterion whether they are referred directly or indirectly to the automobile.

0. Η ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

Νομίζω ότι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίσει ο ερευνητής συγκρίνοντας την κοινή γλώσσα με τις ποικιλίες της, είναι από τη μια η υπερεκτίμηση και γενίκευση αυτού που γνωρίζει και από τη άλλη η υποβάθμιση και ο περιορισμός εκείνου που δεν γνωρίζει. Υπό αυτό το πρίσμα είναι αυτονόητο ότι η αναφορά εδώ τόσο στην Κυπριακή (ΚΔ) όσο και στη Νεοελληνική Κοινή (ΚΝΕ), είναι μία καταγραφή ισχυρών τάσεων και με κανένα τα τρόπο οριοθέτηση στεγανών. Άλλωστε, ένας είναι ο κανόνας για τη γλώσσα γενικά: η δέσμευση από τον τόπο, το χρόνο, τον ομιλητή, την περίσταση (situation). Κατά τη γνώμη μου, η ασφαλέστερη μέθοδος είναι να αρχίζει κανείς από το χρήστη και να τελειώνει σ' αυτόν, κάνοντας παράλληλα μία διάκριση μεταξύ όρων που κανονικά χρησιμοποιεί και αυτών που παθητικά αντιλαμβάνεται. Θα προσπαθήσω λοιπόν με αυτό το φακό να δω το θέμα μου.

1. Ο ΣΤΟΧΟΣ

Στα επόμενα καταβάλλεται μέσα από μία διαδικασία αντιπαραβολικής προσέγγισης, προσπάθεια συγκέντρωσης και ομαδοποίησης όρων που αφορούν γενικά το αυτοκίνητο και τη χρήση του σε Ελλάδα και Κύπρο. Σε καμία περίπτωση ο κατάλογος δεν πρέπει να θεωρείται πλήρης. Κάθε άλλο. Πολλοί μάλιστα κοινοί όροι λόγω χώρου παραλείπονται. Μάλλον ερέθισμα για ευρύτερη έρευνα πρόκειται. Και αυτό, για δύο βασικά λόγους. Πρώτον, επειδή αφετηρία εκκίνησης είναι η στο μέτρο του δυνατού σχετική γνώση που μπορεί να έχει ο μέσος οδηγός ενός αυτοκινήτου (ένας Ελλαδίτης στην Κύπρο ή αντίστροφα). Δεύτερον, επειδή για ειδικότερα μηχανολογικά θέματα απαιτούνται και ειδικότερες γνώσεις, τις οποίες ομολογώ ότι δεν έχω. Υπό αυτή την έννοια, ο όροι ΚΝΕ και ΚΔ είναι για την περίπτωση συμβατικοί.

2. Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Ένα από τα πρώτα πράγματα που παρατηρεί κανείς με την άφιξή του στην Κύπρο είναι ως γνωστόν η έντονη λεξιλογική παρουσία της Αγγλικής. Μόνο η παρατήρηση ότι εκεί έχουμε *σεντς* αλλά εδώ *λεπτά*, εκεί *σίτα* (Cyprus Telecommunications Authority) αλλά εδώ ΟΤΕ), θα αρκούσε ίσως. Γενικότερα μάλιστα η παρουσία αυτή σε όρους της τεχνολογίας και της οικονομίας είναι ακόμα πιο χαρακτηριστική. Πολλοί ξένοι όροι¹ υιοθετούνται. Επί παραδείγματι, το γνωστό στην Ελλάδα ως *μονοσωλήνιο σύστημα* στις υδραυλικές εγκαταστάσεις, που άρχισε να χρησιμοποιείται την τελευταία πενταετία στο νησί, είναι γνωστό με την αγγλική του ταυτότητα ως *πάιπερ πάιπινγκ (riper riping)*. Κατά τον ίδιο τρόπο, οι πλείστοι των

¹ Εφεξής (όσες φορές χρησιμοποιείται) αντί του λέξη.

Κυπρίων δεν έχουν *κινητό τηλέφωνο* αλλά *μόπαιλ* και ρίχνουν τα σκουπίδια όχι στον *σκουπιδοτενεκέ* αλλά στο *τάσπιν* (dustbin). Το αυτοκίνητο που *αγοράστηκε με τραπεζικό δάνειο* και *εξοφλείται σε δόσεις* ο Κύπριος *έσει το πα(νω) στην τράπεζαν* (bank on something;). Επειδή όμως δεν τα κατάφερε να αντεπεξέλθει στους όρους *εκήρυξεν του ριτ (writ) η τράπεζα μετά που του έκαμεν φάινανς (finance)*. Και βεβαίως πάντα πληρώνει με *τσέκκιν* και όχι με *επιταγή*. Η καλή ασφαλιόστρωση λέγεται *πρέμιξ* (*εκάμαν τη στράταν πρέμιξ*).

2.1 Ο Ελλαδίτης λοιπόν που επισκέπτεται σήμερα την Κύπρο θα ακούσει ότι το αυτοκίνητο, όταν βγαίνει έξω από την ασφαλτο και πατά στο χώμα, *πατά, πκιάννει πακέπτον*, δηλαδή *ανεβαίνει στην παραβολή ή πέφτει στη βάγκα*, όπως λένε και στην Κρήτη². Θα ακούσει να μιλούν οι ντόπιοι για *τα στόπερ* του αυτοκινήτου και όχι για *τα φρένα*, για *τα ριμς* και όχι για τις *ζάντες*, για *το κλατς* και όχι για το *συμπλέκτη ή ντεμπραγιάζ*. Το *μπουζί* θα το ονομάσουν *σπαρκ* και την *εξάτμιση εξώς* (το), *τα κλειδιά* για να μπει μπρος ο κινητήρας *σουίτς* και τη *μίζα σάρτερ* (το). Εάν πρέπει να αντικαταστήσει ένα *κλαταρισμένο λάστιχο (κρεπαρισμένο, θα ακούσει)* θα πρέπει να ζητήσει να του βάλουν το *σπέαρ* και όχι τη *ρεζέρβα*. Και εάν έχει πρόβλημα με το *κιβώτιο ταχυτήτων* ή *σασμάν* πρέπει να ζητήσει να του ελέγξουν το *κίαρποξ*. Τότε πιθανόν ο μηχανικός να του ζητήσει να βάλει *φρίγουιλ*, αντί να αφήσει τον κινητήρα να τρέξει στο *ρελαντί*. Ίσως να έχει και άλλα προβλήματα με το *ραδιατέρ*, αντί το *ψυγείο*.

Δεν θα αντιμετωπίσει όμως δυσκολίες με το *καπό*, παρόλο που στην Κύπρο ο όρος χρησιμοποιείται όχι μόνο για να δηλώσει το κάλυμμα του χώρου της μηχανής αλλά και του *πορτμπαγκάζ*, του κυπριακού *πακάζ* δηλαδή. Και στην άλλη Ελλάδα υπάρχει άλλωστε ασάφεια μεταξύ των λεξικών³ [2], [3], [4]. Για το *σασί* θα συνεννοηθεί άνετα, σημειώνοντας όμως παράλληλα τη «βαριά» προφορά. Ίσως παρανοήσει αρχικά το νόημα του όρου η *πόμπα της πεζίνας*, η *αντλία της βενζίνας* δηλαδή. Θα εκδηλώσει όμως την πλήρη του μορφολογική αντίθεση με το *τάγκιν της πεζίνας*, το *ρεζερβουάρ*⁴ [5] δηλαδή.

Αυτό το τελευταίο εισάγει σε μία ομάδα όρων που, σε αντίθεση με την ΚΝΕ, αποδίδονται στην ΚΔ περιφραστικά. Επί παραδείγματι, ο *ατέρμονας (κοχλίας)* χαρακτηρίζεται ως κάτι με *λοξά δόντια*, τα *μπρακέτα* είναι τα *ζίλια της σούστας*, το *μουαγιέ* ονομάζεται *αξονάκιν*

² Στην Κρήτη επίσης και για τη γεωργική ζωή: *να ακολουθήσεις την παραβολή, έσω παραβολή, ανάθεμα σε παραβολή να!* (σχετικά με το ίχνος του οργώματος που ακολουθούν τα ζώα στο όργωμα).

³ Το λεξικό Τριανταφυλλίδη για το *καπό* έχει «κάλυμμα της μηχανής ή του πορτμπαγκάζ του αυτοκινήτου» ενώ του Μπαμπινιώτη και το *Μείζον* αναφέρονται μόνο στον κινητήρα. Η διαφορά προφανώς έχει να κάνει με την τοποθέτηση του κινητήρα μπροστά ή πίσω (όπως σε παλαιότερα μοντέλα).

⁴ «προς αντικατάσταση» κατά την Ακαδημία.

του τροχού, οι φυσούνες λέγονται *φουσερά των αξόνων*, η *κρεμαγιέρα* ή *τιμονιέρα* είναι η *χτενιά του τιμονιού*. Το αυτοκίνητο δεν θέλει *ρεκτιφιέ* αλλά *άννοιμαν της μηχανής* και δεν σπάζει το *παρμπρίζ* αλλά το *προστινόν γυαλλίν*. Συνήθως τα καλώδια δεν *βραχυκυκλώνουν* αλλά *κάνουν κόντακ* και η *ευθυγράμμιση* είναι το *μέτρημαν του τιμονιού*.

Εάν όμως ζητήσει να του φτιάξουν το *τσοκ*, θα ακούσει, στις πλείστες των περιπτώσεων, να του μιλούν σε άψογα ελληνικά για τον *αέραν* του αυτοκινήτου. Τότε επιτέλους θα συμφωνήσει με το συνομιλητή του για πόσο πνιγερός είναι για την περίπτωση ο όρος *αποπνικτήρας*, όπως πολύ εκρηκτικοί είναι ίσως για τα κυπριακά *σπαρκς* και τα *ελλαδίτικα* *μπουζί*, οι όροι *αναφλεκτήρας* [5] ή *σπινθριστής*...

2.2 Αυτό λοιπόν που ενδιαφέρει εδώ, δεν είναι η πολυσημία της επίσημης ορολογίας αλλά πολύ περισσότερο ότι βρίσκεται στο στόμα του κόσμου. Σπάνια μιλά κανείς για την *μετόπη* του αυτοκινήτου, αλλά μάλλον για *τη φάτσα*, *τη μούρη* - και στην Κύπρο μάλλον για τα *μούτρα* του - εκτός αν ζητά τα συγκεκριμένα ανταλλακτικά. Και εδώ και εκεί, και για τη *φάτσα* του όμως. Ούτε για τα *πλακίδια*, τα *τύμπανα* και τον *εκκινητή* [6] αλλά για τα *τακάκια* τα *ταμπούρα* και τη *μίζα* αντίστοιχα (μιλάμε για την ΚΝΕ). Ένα λαϊκό λεξικό του αυτοκινήτου, και μάλιστα συγκριτικό των διαλέκτων, θα έβαζε τα πράγματα στη θέση τους.

3. ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ

3.1 Η ΙΣΤΟΡΙΑ

Αναζητώντας τις αιτίες για την παρουσία της Αγγλικής στη σύγχρονη ΚΔ, μπορεί κανείς να υποθέσει ότι μία εξήγηση είναι η εποχή της αποικιοκρατίας. Όπως στη λέξη *κουγκρίν* (concrete), αντί *μπετόν*. Αυτή όμως η ερμηνεία, εν μέρει μόνο είναι ορθή. Δεν πρέπει κανείς να ξεχνά ότι πριν την ανεξαρτησία η Αγγλική αντιμετωπιζόταν ως γλώσσα κατοχής. Γνωστές και οι προσπάθειες που κατέβαλαν οι Άγγλοι για να αφελληνίσουν το νησί. «Είναι χαρακτηριστικό ότι στα σχολεία απαγορεύθηκε ακόμα και η χρήση της γομολάστιχας που ήταν τότε μισή άσπρη και μισή γαλάζια. Οι μικροί μαθητές έκρυβαν πίσω από το πέτο τους, ραμμένη από τις μητέρες τους μια ελληνική σημαϊούλα. Όταν συναντιόνταν στο δρόμο, αντί άλλου χαιρετισμού, γύριζαν το πέτο τους, αποκάλυπταν τη σημαϊούλα και έλεγαν ο ένας στον άλλο: Γεια σου ελληνόπουλο» [7]. Συγχρονικά λοιπόν το ιστορικό κριτήριο δεν είναι πάντα ο καλύτερος σύμβουλος.

3.2 Ο ΧΡΟΝΟΣ

Εν πάση περιπτώσει, πρωταρχικής σημασίας είναι ο χρόνος εισαγωγής ενός όρου. Εδώ όμως χρειάζεται μία ειδικότερη έρευνα. Θεωρείται πάντως αυτονόητο ότι η μορφολογική προσαρμογή παραπέμπει σε παλαιότερους δρόμους εισαγωγής, όπως π.χ. *σωφέρης*,

βαλάντιν, κράγκον⁵ [8]. Δηλαδή το μορφολογικά απροσάρμοστο *τρακτέρ* είναι ξένο, ενώ το κυπριακό *τράκτον* ή το κρητικό *τρακτέρι*, που ως όροι είναι παλαιότεροι, ελληνικότερα.

3.3 ΤΟ ΚΥΡΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ

Από την άλλη, υποστηρίζουν πολλοί ότι οι Άγγλοι πάντα είχαν ένα κύρος στην Κύπρο και ότι μετά το 60 συνεχίστηκε απλώς μια κατάσταση που υπήρχε, ένα είδος άλλης κατοχής. Ειπώθηκε, με κάποια δόση υπερβολής είναι αλήθεια, ότι «οι Κύπριοι ένιωθαν ότι η ... ανάπτυξη ήταν μάλλον κάτι που "πάθαιναν", παρά κάτι που "έκαναν". Αυτός ο πλήρως παθητικός ρόλος ενίσχυσε μια απελπιστικά ευήνια στάση και την πεποίθηση ότι η πρόοδος, η τεχνολογία, η οργάνωση, ο εξορθολογισμός... είναι όλα αγγλόφωνα!» [9]. Το φίλτρο της Αγγλικής επιβάλλεται τελικά. Κλασικό παράδειγμα η γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία BMW που αποκαλείται *μπι εμ ντάπλουγιου* και ποτέ *μπε εμ βε*.

3.4 Η ΕΜΠΟΡΙΚΟΤΗΤΑ

Η εισαγωγή ενός προϊόντος ισοδυναμεί με την καθιέρωση ενός νέου τομέα αγοράς, ο οποίος δεν υπήρχε μέχρι τότε. Έτσι το όνομα της μάρκας γίνεται ταυτόχρονα συνώνυμο με την κατηγορία του προϊόντος. Για την Ελλάδα παραδείγματα αποτελούν οι πάνες μίας χρήσης για μωρά, οι οποίες ονομάζονται συλλήβδην πλέον *πάμπερς*, τα οχήματα εκτός δρόμου *τζιπ*, τα στυλό διαρκείας *μπικ*, τα παπούτσια *ελβιέλα*. Για την ηλεκτρική σκούπα λέγεται λοιπόν στη Κύπρο *κάμνω χούβερ*, από τη γνωστή αγγλική μάρκα Hoover. Παρόμοια, τα χαρτομάντηλα λέγονται συχνότατα *κλίνεξ*, το διορθωτικό *πίπεξ* (το αντίστοιχο ελλαδίτικο *μπλάνκο*). Οι ονομασίες *λαντ ρόβερ* και *ππαντζέρο* τείνουν να αποβάλουν την εμπορική τους δήλωση και να σηματοδοτούν ένα συγκεκριμένο είδος αυτοκινήτου. Ό,τι ισχύει δηλαδή στην Ελλάδα για το *τζιπ*.

3.5. ΤΟ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ

3.5.1 Κατά την άποψή μου, το αισθητικό - ακουστικό κριτήριο θα μπορούσε να είναι ακόμα ένας λόγος. Για παράδειγμα, το τζιπ *Rajero* της *Mithubishi*, εντελώς αντίθετα με την Κύπρο, σημείωσε παταγώδη αποτυχία στην Ισπανία, επειδή εκεί σημαίνει η συγκεκριμένη λέξη «αυτοϊκανοποίηση». Κάτι ανάλογο συνέβη και στην Ελλάδα με το *Seat Malaga*, που μετονομάστηκε αργότερα, για ευνόητους λόγους, σε *Gredos*. Η *Ford* δεν τα πήγε καλύτερα στη Βραζιλία, αφού εκεί το μοντέλο *Pinto* αποτελεί τον χαρακτηρισμό του ανδρικού μορίου. Το *MR 2* της *Toyota* μοιάζει στη Γαλλία με τον συνδυασμό γραμμάτων μίας βρισιάς (*merde*), η αμερικανική τροφή για γάτες *Kinky* ερμηνεύεται στην Αγγλία στην καθομιλουμένη σαν διεστραμμένη (*kinky*) [10]. Μπαίνοντας σ' αυτή τη λογική προβληματίζεται λοιπόν κανείς και για ονο-

⁵ crank – στρόφαλος.

μασίες όπως *Punto* ή *Kalos*, λόγω των ηχητικά αρνητικών ισοδυνάμων στην Ελληνική. Η ακουστική του ονόματος έχει πολύ μεγάλη σημασία. Μόνο έτσι εξηγείται η καλομελετημένη «μανία» των αυτοκινητοβιομηχανιών τα τελευταία χρόνια να βαφτίζουν τα προϊόντα τους με ονόματα που περιέχουν πολύ συχνά το ρ ή το λ ή συνδυασμό τους.

3.5.2 Τα πράγματα σίγουρα δεν είναι τόσο απλά (για πιο λόγο άραγε ένα παλαιότερο μοντέλο αυτοκινήτου, ενώ την Ελλάδα κυκλοφόρησε με το όνομα *sunny* στην Κύπρο η εταιρεία προτίμησε το *cherry*;). Χρησιμοποιώ όμως αυτό το σκεπτικό προβληματιζόμενος μήπως η μη υιοθέτηση κάποιων όρων της ΚΝΕ από την ΚΔ θα μπορούσε να έχει ένα συνειρμικό υπόβαθρο. Εννοώ ότι το μη χρησιμοποιούμενο στην Κύπρο βολάν παραπέμπει ίσως σε μία αιτιατική του διαλ. *βολά* (φορά), το *βαλάντιν* όμως όχι. Το γρύλος παραπέμπει στο διαλ. *γρυλλώνω* (φοβερίζω), το *σασμάν* σε ένα διαλ. *σάσμαν* (φτιάξιμο), η *κόρνα* ενδεχομένως στο χωριό *Κόρνος* (τίποτα το «κακό» εδώ), το *μπουζί* και το *μπουτόν* πιθανόν στο γενετήσιο λεξιλόγιο. Η γλωσσική αισθητική κάθε κοινωνίας είναι πολύ σημαντική, ώστε να καταντά συχνά γλωσσικό ταμπού⁶. Γεγονός πάντως είναι ότι ερχόμενος ο Κύπριος σε αντιπαράθεση με τους πιο πάνω όρους, συχνά δεν αποφεύγει να εκφράσει τους διαλεκτικούς του συνειρμούς.

3.5.3 Τα δύο επόμενα σημεία είναι όμως χαρακτηριστικά. Ο Κύπριος δεν χρησιμοποιεί το θηλυκό για τα αυτοκίνητα, σε αντίθεση μάλιστα με τα ξένα πρότυπα. Λέει δηλαδή, *έναν μπιεμ τάπλουγιου*, *έναν μερσεντές*, και όχι *μία μπεμβέ*, *μία μερσεντές*. Στην Ελλάδα, για λίγο ή πολύ ακριβά αυτοκίνητα, συνηθίζουμε το συγκινησιακά φορτισμένο θηλυκό. Και εδώ όμως όχι για όλες τις μάρκες αυτοκινήτων. Δεν λέμε για παράδειγμα *μία Audi* αλλά *ένα Audi*, αντίθετα όμως *μία Ferrari*. Το μορφολογικό κριτήριο πιθανόν να παίζει ένα ρόλο.

3.5.4 Από την άλλη, επίσης χαρακτηριστικό για την Κύπρο είναι η διαφοροποίηση ως προς τον τονισμό μερικών όρων, όταν στην Ελλάδα τονίζεται η λήγουσα. Συνήθως στην Ελλάδα λέμε *νισσάν*, *ράλλι* και *ραλλί*, *οτοκρός*⁷, κάποτε μάλιστα και *αουντί*. Η τάση αυτή δεν φαίνεται να μειώνεται. Αντίθετα, νομίζω. Έτσι, σε ένα βιβλίο για το αυτοκίνητο που εκδόθηκε πριν από 25 περίπου χρόνια και λέει ότι «η ύλη του είναι γραμμένη στην ομιλουμένη γλώσσα» γράφεται επανειλημμένα *θέρμουιτ* [11] αντί του σημερινού *θερμουίτ* ή συχνότερα *φερμουίτ*.

⁶ Έτσι, ένα εργαλείο των φανοποιών για επαναφορά της λαμαρίνας, το οποίο στην Κρήτη ονομάζεται *μαλάκας* (ή *γρόθος*), επειδή λειτουργεί με παλινδρομική κίνηση, δεν θα μπορούσε να έχει και πολλές πιθανότητες να τύχει ευρείας χρήσης. Στην Κύπρο η λέξη *βίλλα* π.χ. δεν πρόκειται ποτέ να χρησιμοποιηθεί με τη σημασία της ΚΝΕ (κυπρ. = *renis*). Αρχικά, το όνομα του ηγέτη της Ρωσίας *Putin* προφερόταν από δημοσιογράφους ως *ππάτιν*, επειδή η σωστή του άρθρωσή στην Κύπρο σημαίνει αιδοίο.

⁷ Άγνωστο στον μέσο Κύπριο, ο οποίος θα έλεγε *ότοκρος*, όπως λέει και *ρισέψιον* αντί *ρεσεψιόν*.

Το ζήτημα πάντως του τονισμού στη λήγουσα ξένων λέξεων ή αρκτικόλεξων το έχω ονομάσει αλλού «γαλλικισμό» και δεν είναι του παρόντος [12].

4. Η ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Είναι όμως και αλήθεια ότι η ζωή στην Κύπρο, από τη στιγμή που αποτελεί ξεχωριστό από τον ελλαδικό κορμό κράτος, μπορεί να "τρέξει" στις πιο πολλές πλευρές της και χωρίς τα κατά περίπτωση κοινά γλωσσικά στοιχεία. Οι σπουδές εκτός Κύπρου και Ελλάδος, ιδίως σε αμερικανικά και βρετανικά πανεπιστήμια, θεωρούνται τις περισσότερες φορές εκδήλωση ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας. Με αυτό τον τρόπο εισάγεται στην Κύπρο αγγλόφωνη κουλτούρα. Και το πιο απτό της αντίκρισμα είναι η εισαγόμενη και εγκατεστημένη τελικά λέξη.

5. Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ «ΒΑΡΥΤΟΝΙΑ»

Με αυτό το πρίσμα μπορεί να λεχθεί ότι η ΚΔ γενικά, σε αντίθεση με την ΚΝΕ, ως προς το θέμα αυτό χαρακτηρίζεται από έναν «αγγλικισμό» βαρυτονίας (θεωρητικά για τον Κύπριο είναι «απαράδεκτος» ο τύπος *καροσερί*). Έτσι, οι γαλλοτονιζόμενοι κοινοί όροι (αλλά και όσοι τέτοιοι υπάρχουν μόνο στην ΚΔ) είναι όντως αξιοσημείωτοι: *ραδιάτέρ, καλοριφέρ* (κυρίως όμως *σόπα*), *καπό, καρπουλατέρ*. Ενδεικτική περίπτωση η προέλευση δύο όρων που σημαίνουν το ίδιο πράγμα: *ιμάντας χρονισμού, μετάδοσης* (αγγλ. *timing, driving belt*) και *οδοντωτός ιμάντας* (γερμ. *Zahnriemen*, γαλλ. *courroie dentée*). Αντίθετα, η ΚΔ περιορίζεται επί της ουσίας στον αγγλικό όρο (*κολάνιν πτάιμ*).

Ο χρόνος θα δείξει την αντοχή της ΚΔ. Ιδίως τώρα τελευταία που υπάρχει μια στενότερη επαφή μεταξύ των δύο χωρών, γλωσσική τουλάχιστο. Πόσο άραγε θα υφίστανται ακόμα την άμυνα της ΚΔ εκφράσεις που συσχετίζονται κατά κάποιον τρόπο με το αυτοκίνητο και για τις οποίες κατά την Ακαδημία «δεν είναι πάντοτε απαραίτητη η χρήση της ξένης λέξης»; Χαμηλοί μισθοί *φρενάρουν* την εξέλιξη (αναστέλλουν), *φρένο* στις σπατάλες (αντί περιστολή), *στο ρελαντί* η υπόθεση (αντί επιβράδυνση), *ρετάρει* ο υπουργός (αντί βραδυπορεί), *σκαρτσάρει* η μηχανή (αντί κραδασμοί στη μηχανή), *μπαλαντσάρισμα* στις τιμές (αντί διακύμανση), *θα τουμπάρει* η υπόθεση (αντί θα ανατραπεί), *μπουκωμένη* η αγορά (αντί κορεσμένη), *δεν ρολάρει* το... (αντί δεν κυκλοφορεί) [5].

6. ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

6.1 Με ένα εσωτερικό μορφολογικό κριτήριο διακρίνω για την ΚΔ πέντε γενικές κατηγορίες:

- α) υιοθέτηση κατά το μάλλον ή ήττον αυτούσιας της ξένης λέξης (*το κάβερ, τα ριμς*).
- β) μορφολογικός εξελληνισμός (*το τάνγκιν, το κράνγκον*).

γ) άμεση μετάφραση (*bell* = *καμπάνα*)

δ) κοινός όρος διαλέκτου και ΚΝΕ (*τιμόνι, φτερό*)

ε) χρήση της γαλλικής «ως μη ώφειλε» («*το ραδιατέρ*» = *ψυγείο, γαλλ. radiateur και όχι ενδεχομένως «το ραδιέιτον», αγγλ. radiator, το ντεφρασιέ*).

6.2 Με ένα εξωτερικό κριτήριο διακρίνει κανείς, είτε ετυμολογικά ελληνικούς, είτε ετυμολογικά μη ελληνικούς όρους. Στην τελευταία περίπτωση πρόκειται στην συντριπτική τους πλειοψηφία για αγγλικές κυρίως αλλά και γαλλικές ή ιταλικές λέξεις. Πέντε μόνο εντόπισα από την τουρκική: *το πτεκκάλεμιτ* (πλύσιμο και καθάρισμα στο πλυντήριο), *ο καούκκος* (κάλυμμα του φίλτρου αέρα), *ο κκετσιές* (στουπί), και τα κοινά *τάσι* και *πουρού*.

6.3 Ως προς το εσωτερικό κριτήριο και με διαιρετική βάση τη συγχρονική χρήση τους, διακρίνω δύο βασικές ομάδες:

α) ομάδα εν χρήσει στην Ελλάδα και «ελάχιστα αποδεκτή»⁸ στην Κύπρο με έντονη διαλεκτική αντίθεση.

β) μία κοινή ομάδα με κατά περίπτωση προτιμήσεις και τάσεις και με αυτονόητο για την ΚΔ τον διαλεκτικό χρωματισμό (π.χ. *πιέλλα*)

6.4 Για πρακτικούς λόγους προτίμησα μία διπλή κατηγοριοποίηση των μαρτυριών, ανάλογα με τον αν αναφέρονται:

α) άμεσα σε υλικά μέρη του αυτοκινήτου.

β) έμμεσα στο αυτοκίνητο και σε όρους γύρω από αυτό (χρήση του αυτοκινήτου και περί το αυτοκίνητο).

7.1 Αναφορά άμεσα σε υλικά μέρη του αυτοκινήτου

Κατά αλφαβητική σειρά. Σε αγκύλες ο αντίστοιχος όρος της ΚΔ, όπου υπέπεσε στην αντίληψή μου. Ερωτηματικό εντός ή εκτός αγκύλης δηλώνει την άγνοια ή την αμφιβολία μου για την ΚΔ ή την ΚΝΕ αντίστοιχα.

καπάκι (:) ή κάλυμμα (:) του αβάνς [κούππα του αβάντζου], αμορπισέρ [κόντρα σούστες], αμύγδαλο εκκεντροφόρου [:], αντλία βενζίνης [πόμπα της πεζίνας], βεντιλατέρ [ανεμιστήρας], βολάν [τιμόνιν], βολάν [βαλάντιν], γρύλος [κρίκκος⁹], δαγκάνα [ακκαννούρα], διαφορικό

⁸ Τα εισαγωγικά υποδηλώνουν τον σκεπτικισμό μου, λόγω της συνεχούς πίεσης που δέχεται η περιφέρεια από την νόρμα.

⁹ Για τον Ελλαδίτη, το *κρίκος* σημαίνει *κοτσαδόρος*. Στην επικοινωνία άρα, η συνεννόηση θα ήταν προβληματική.

[κορόνα], δίσκος [δίσκος], δυναμό¹⁰ [δύναμος], εταζέρα [:], εξάτμιση [εξώς], ζαμφόρα [:], ζάντες [ριμς], ζαντολάσπιχα [:], ζήτα τιμονιού [:], ζιγκλέρ [κάμε σιγκλέρ¹¹], θερμουίτ, [:], ιμάντας χρονισμού, οδοντωτός¹² [κολάνιν τάιμ], καρότσα [κάσια], κάρτερ [η κοιλιά της μηχανής], καπάκι φίλτρου αέρα [καούκκος¹³][13], κλειδιά [σουίτς], κοκοράκια [κοκοράκια], κόμπλερ [:], κοντέρ [μετρητής:], κοπίλια [κοπίλια], κόρνα [πουρού], κοτσαδόρος [κοτσαδόρος], κουζινέτα [κουζινέττα], κουρμπαδόρος [κουρβαδόρος], κρεμαγιέρα, τιμονιέρα, [χτενιά του τιμονιού], λεβιές [μοχλός], μαρσπιές [ποδιά], μίζα [στάρτερ], μουαγιέ [αξονάκιν του τροχού], μπουζί [σπαρκ], ; [ντεφρασιέ], μπουλόιν [ππούλιν, μπουλόινιν], μπουζόνι [:], μπουτόν [κουμπίν], μπρακέτα ζαμφόρας, ζύγια της σούστας [τα ζίλια της σούστας], νίζα του συμπλέκτη [σύρμαν του κλατς], νιστριμπιτέρ, διανομέας [διανομέας], παξιμάδι [ππούλιν], παππάς [:], παρμπρίζ [προστινόν γυαλλίν], πιανόλα [:], πιάτο, τάσι [τάσιν], πλατό [κκάβερ], πορτμπαγκάζ [πακάζ], ρεζέρβα [σπέαρ], ρεζερβουάρ [το τάγκιν της πεζίνας], ράβδος αντιστήριξης, αντιστρεπτική, ζαμφόρα [:], ράουλο [:], ρόδα [τροχός], ρυμούλκα [τρέιλερ:], σαλόιν [καθίσματα:], σαμπρέλα [εσσωτερικόν, τχιούπλες], σασμάν [κίαρ μποξ], σερβόβρενο [:], σιαγώνα [σιαγώνα], σιλανσιέ, σιγαστήρας [βαρελλάκιν του εξώς], σινεμπλόκ [:], στροφαλοφόρος [κράγκον], συγχρονιζέ [:], συμπλέκτης, ντεμπραγιάζ [κλατς], σουστόφυλλο [:], τακάκια [δισκόφρενα], ταμπούρα [καμπάνες¹⁴], τάπα [:], τρόμπα [πτόμπα¹⁵], τσιμούχα [τσιουβάς], τσόκ [αέρας], φλας [τραφικέισιον, τπιπ], φρένα [στόπερ], φρος (θρος) στροφαλοφόρου [:], φυσούνες [φουσερά αξόνων], ψυγείο [ραδιατέρ].

¹⁰ Στην Ελλάδα η λαϊκή γλώσσα το κλίνει: *του δυναμού* (όπως και *του καπού, του ευρού, τα ευρά*).

¹¹ Δηλ. «πάτα ένα δύο φορές το γκάζι».

¹² Αξιοσημείωτη εδώ η προέλευση των δύο όρων: για το χρόνος: timing belt, για το οδοντωτός: Zahnriemen, courroie dentée. Αντίθετα η ΚΔ περιορίζεται επί της ουσίας στον αγγλικό όρο.

¹³ Από τουρκ. kanuk: κωνοειδής σκούφος.

¹⁴ Από αγγλ. bell.

¹⁵ Από βενετ. rompa (άλλο το κυπρ. *πτόμπα* από ιταλ. bomba), το *τρόμπα* από ιταλ. tromba.

7.2 Αναφορά έμμεσα στο αυτοκίνητο και σε όρους γύρω από αυτό (χρήση του αυτοκινήτου και περί το αυτοκίνητο).

αβάνς [αβάντζο], αγροτικό, [-], άδεια επαγγελματικού αυτοκινήτου [ταφ¹⁶], αμάξι¹⁷ [αυτοκίνητον], αμόλυβδη [αμόλυβδη], αναγόμευση [καπλαμάς], ανατρεπόμενο [:], ανισόπεδος κόμβος [γέφυρα], αξεσουάρ [αξεσουάρ, αξέσορις], ασφάλεια-έναντι τρίτου [θερτ ππάρτι], ασφάλεια μεικτή [φουλ], άσφαλτος-βγήκε από την [επάτησεν, έπκιασεν πακκέπτον], αυτοκίνητο πολυτελείας [κούρσα¹⁸], βενζινάδικο [στην πεζίναν], βουλκανιζατέρ [λαστιχάρης], βυτίο¹⁹ [τάγκιν], βραχυκυκλώνει [κάμνει κόντακ], γιωταχή-γιωταχής [-], γκάζι-πατώ [πατώ πεζίναν, καζώννω όμως], γκαζιά [:], δέρμα, πετσι [πετσίν²⁰], διαφορικό διπλό, 4Χ4 [διπλοκόρονο], διεθνές-δίπλωμα [ιπτερνάσιοναλ άδεια], διπλοκάμπινο [διπλοκάμπινο], δίπλωμα [άδεια], δυστύχημα -τροχαίο [άξιπεντ, δυστύχημα], εθνική-αυτοκινητόδρομος [χάιγουει], έλεγχος [έλεγχος, σπέκσιον], ενοικιαζόμενο [ζετ²¹, της ενοικίασης], ευθυγράμμιση [μέτρημαν του τιμονιού], ζυγοστάθμιση [ζυγοστάθμιση; μέτρημαν του τιμονιού;], ημιφορηγό [κασιούα], καλίμπρα, καραγκιόζης [:], καμικάζι [καμικάζι], καμπριολέ [καμπριολέ με υποτιμητική όμως σημασία], κάρο [-], καρόδρομος [-], καροσερί [:], καταλυτικό [καταλυτικό], κλατάρει [:], κλειδωμα κεντρικό [σέντραλ λόκκιν], κλούβα [βαν], ΚΤΕΟ [ΜΟΤ], κοτσάρω [-]²², κυβικά [άλογα], κυκλικός κόμβος [ράουντ απάουτ], λαμαρίνα υποχώρησε, έκανε κοίλωμα [επούλλωσεν η λαμαρίνα], λαμαρινατζής [λαμαρινατζής, ισιωτής], μαρσάρω [μαρσάρω], μπαγκαζιέρα [:], μπουλτόζα [χοίρος²³], νταλικά [σιερόκασια, φορητόν], ντελατάρει [:], ντεμαράζ [:], όπισθεν [πισινή], ουδέτερη, νεκρά [:], πάρω-να τον πάρω [να τον πάω²⁴], πατινάρει ο δίσκος [:], πάτησε-τον [ετσιλλησεν τον], πινακίδες [πινακίδες, τα νούμερα], πλύσιμο και καθάρισμα σε πλυντήριο

¹⁶ Ταξί.

¹⁷ Με την κυριολεκτική σημασία στην ΚΔ.

¹⁸ Και αλλού.

¹⁹ Μόνο: βυτιοφόρο.

²⁰ Και στην Ελλάδα βεβαίως. Στην Κύπρο όμως και με τη σημασία του σφουγγαριού για τα πιάτα (βετέξ).

²¹ Οι πινακίδες όλων των ενοικιαζόμενων αυτοκινήτων αρχίζουν από το z.

²² Στην ΚΔ έχει μόνο την ειρωνική, μεταφορική σημασία: *εκότσαρεν μας την και έφμεν*.

²³ Αξιοσημείωτη η μετάφραση του bull- στο αγγλ. bulldozer.

²⁴ Αγγλ. take

[τεκκάλεμιτ], πόνιτ σίστεμ [-], ρεκτιφιέ [άννοιμαν της μηχανής], ρελαντί [φρίγουιλ], ρελέ [;], ρεπρίζ [;], ρετάρει [;], ρίχνω άσφαλο [κάμνω άσφαλον], ρόδα-έχει [-], ρολάρει [κυλά;], ροντάρει [;], σαλούν αυτοκίνητο [ταξίν], σιντιέρα [;], σισπασιόν [σουστάρει;], σουπέερ [σπέσιαλ], στρώνω το δρόμο με άσφαλο [κάμνω τον άσφαλον], στρώννω μηχανή [στρώννω], κκετσιές [στουππίν], σκορτσάρει [σκορσάρει], συμβόλαιο [κκοτσσάνιν], συμπίεση [κομπρέσιον²⁵], συνεργείο [καράς], τέλη κυκλοφορίας [άδεια κυκλοφορίας], τζόγος [λάσκον], φρενάρισμα απότομο, ίχνη ρόδας [αντροσιά], φρενάρω [πατώ στόπερ], χάλασε το αυτοκίνητο [έσπασεν], χτύπησε [εφάτσησεν, ετράκκαρεν].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κωνσταντίνου Κώστας: «Γλωσσικοί δείκτες στην Κυπριακή Διάλεκτο», *Φιλολογική Κύπρος* 1998-1999, Λευκωσία 2000, σ. 208, σσ. 260+76.
2. Ίδρυμα νεοελληνικών σπουδών του Ινστιτούτου Μ. Τριανταφυλλίδη: *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*, 1999, λήμμα «καπό».
3. Τεγόπουλος - Φυτράκης [εκδότης]: *Μείζον ελληνικό λεξικό, ορθογραφικό ερμηνευτικό, ετυμολογικό, συνωνύμων, αντιθέτων*, 1997, λήμμα «καπό».
4. Μπαμπινιώτης Γεώργιος: *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, κέντρο λεξικολογίας, 1998, λήμμα «καπό».
5. Ακαδημία Αθηνών, γραφείο επιστημονικών όρων και νεολογισμών, δελτίο επιστημονικής ορολογίας και νεολογισμών, τεύχος 6, Αθήνα 1997, μέρος τρίτο, νεολογισμοί, Γ' Γραμματικά σφάλματα - *Λανθασμένες φράσεις*, στον ιστότοπο: <http://www.hri.org/forum/culture/d6cc.html>
6. Ανδρινός Νικόλαος, Παναγιωτίδης Παναγιώτης, Παπαδόπουλος Νικόλαος: *Συστήματα αυτοκινήτου I*, Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, 1^{ος} κύκλος – β' τάξη, έκδοση Α., 2002, σ. 427, σ. 442, σσ. 550.
7. Ιωάννης Μ. Ζαμπάρτας: *Για την Κύπρο*, έκδοση υπουργείου εθνικής αμύνης, 1998, παρουσίαση στην εφημερίδα «Το Βήμα» της 1/11/98 από τη Μαίρη Παπαγιαννίδου.
8. *Επιστημονικό και Τεχνικό Αγγλοελληνικό - Ελληνοαγγλικό Λεξικό Αυτοκινήτου*, στον ιστότοπο <http://www.hitec.gr/automotive/>, [© P.Agiakatsikas, Hitec Sales & Service 2001).
9. Πρόδρομος Προδρόμου : «Κοινωνικές διαστάσεις της κοινωνικής πρακτικής», *Ελλάδος φθόγγον χέουσα*, 1993, σ. 37, σσ. 205.

²⁵ «Δεν εσπάζει κομπρέσιον» = δεν έχει συμπίεση.

10. {ανυπόγραφο}: «Νονός ... αυτοκινήτων», *AutoNEA*, 11/9/1996, σ. 12.
11. Ηλίας Δημόπουλος: *Βλάβες-επισκευές αυτοκινήτου*, τόμος 2^{ος}, 1977, σ. 14. σσ. 232.
12. Κωνσταντίνου Κώστας: «Εμπειρία διαλέκτου σημαίνει δια-λεκτική εμπειρία», *Φιλολογική Κύπρος* 2000-2001, Λευκωσία 2002, σ. 199, σσ. 206+74.
13. Κυριάκος Χατζηγιάννου: *Ετυμολογικό λεξικό της ομιλουμένης κυπριακής διαλέκτου*, Λευκωσία 1996, λήμμα «καούκκος».

Κώστας Κωνσταντίνου,
Φιλολόγος δ.φ.,
Πειραματικό Ενιαίο Λύκειο Ηρακλείου,
Ισότητας 19, 71306,
Ηράκλειο – Κρήτη,
τηλ.: 2810 214134